Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Науково-дослідний центр огієнкознавства

ІВАН ОГІЄНКО
І СУЧАСНА НАУКА ТА ОСВІТА

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК

Серія історична та філологічна

Випуск XX

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
2023

УДК 001(477)(092)+378
ББК 72(4Укр.)я434+74.58
І-18
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №20173-9973 ПР від 15.07.2013 р.
Затверджено як фахове видання категорії «Б» для спец. 035 Філологія
(наказ МОН України №848 від 10.10.2022)
Рекомендовано до друку вченою радою Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 13 від 30 листопада 2023 р.)
Збірник індексується наукометричними базами: **Google Scholar, Index Copernicus.**

Рецензенти
Василь Ґрещук, доктор філологічних наук, професор
(Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника)
Володмир Антофійчук, доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури
(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)
Андрій Чуткий, доктор історичних наук, професор,
професор кафедри давньої та нової історії України
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

Редакційна колегія
Людмила Марчук, доктор філологічних наук, професор
Кам'янець-Подільськийнаціональний університет імені Івана Огієнка *(головний редактор);*
Олег Рарицький, доктор філологічних наук, професор
Кам'янець-Подільськийнаціональний університет імені Івана Огієнка *(відповідальний редактор);*
Олександр Кеба, доктор філологічних наук, професор Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; **Тетяна Петрова,** кандидат філологічних наук, доцент Державний біотехнологічний університет (м. Харків); **Ольга Турко,** кандидат філологічних наук, доцент Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; **Анна Хома-Сувала,** доктор габілітований Університет імені Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (Польща);
Жанна Янковська, доктор філологічних наук, професор Національний університет «Острозька академія»; **Сергій Копилов,** доктор історичних наук, професор Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; **Анатолій Глушковецький,** кандидат історичних наук, доцент Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; **Олександр Завальнюк,** доктор історичних наук, професор Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка;
Олександр Комарніцький, доктор історичних наук, професор Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; **Олександр Федьков,** доктор історичних наук, доцент Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка;
Анатолій Філінюк, доктор історичних наук, професор
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

І-18 **Іван Огієнко і сучасна наука та освіта**: науковий збірник. Серія історична та філологічна / [редкол.: Людмила Марчук (голов. ред.), Олег Рарицький (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. Вип. XX. 396 с.

До збірника ввійшли матеріали, присвячені узагальненню історичних, лінгвістичних, літературознавчих і дидактичних аспектів сучасних новітніх наукових досліджень; системі формування духовного потенціалу сучасної молоді; перспективним інноваційним авторським науковим технологіям, присвяченим розвитку концепцій Івана Огієнка.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, учителям, здобувачам вищої освіти різних рівнів, усім, кого цікавлять актуальні питання вітчизняної гуманітарної науки, проблеми української духовності та культури.

УДК 001(477)(092)+378
ББК 72(4Укр.)я434+74.58

ISSN 2309-7086
DOI: 10.32626/2309-7086.2023-20
© К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2023

Ministry of Education and Science of Ukraine
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Ohiienko Scientific Research Center

IVAN OHIIENKO AND CONTEMPORARY SCIENCE AND EDUCATION

SCHOLARLY PAPERS

History and Philology

Issue XX

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
2023

UDC 001(477)(092)+378

Certificate of state registration of the printed mass medium
КВ № 20173-9973 ПР, 15.07.2013

Approved as a professional edition of category «B» for specialists. 035 Philology
(order of the Ministry of Education and Culture of Ukraine No. 848 dated 10.10.2022)

The publication is approved by the Academic Council of Kamianets-Podilskyi
Ivan Ohiienko National University (Protocol № 13, 30.11.2023)

The volume is indexed in **Google Scholar, Index Copernicus.**

Reviewers

Vasul Greshchuk, Doctor of philological sciences, Professor
(Vasyl Stefanyk Precarpathian National University)
Volodymyr Antofiichuk, Doctor of philological sciences, Professor,
Professor of the Department of Ukrainian Literature
(Yuri Fedkovych Chernivtsi National University)
Andrii Chutkyi, Doctor of Historical Sciences,
Professor of the Department of Philology and Language Communication
(Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Editorial Board

Liudmyla Marchuk, Doctor of Philology, Professor
Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University *(Editor-in-Chief);*
Oleh Rarytskyi, Doctor of Philology, Professor
Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University *(Executive Editor);*
Olexandr Keba, Doctor of Philology, Professor Kamianets-Podilskyi National
Ivan Ohiienko University; **Tetiana Petrova,** Candidate of Philology, Associate Professor
State Biotechnological University (Kharkiv); **Olha Turko,** Candidate of Philology,
Associate Professor Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University;
Anna Khoma-Suvala, Doctor Habilitatus Maria Curie-Sklodovska University in Lublin, Poland;
Zhanna Yankovska, Doctor of Philology, Professor The National University of Ostroh Academy;
Serhii Kopylov, Doctor of History, Professor Kamianets-Podilskyi Ivan
Ohiienko National University; **Anatoly Hlushkovetskyi,** Candidate of History, Associate
Professor Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University;
Oleksandr Zavalniuk, Doctor of History, Professor Kamianets-Podilskyi
Ivan Ohiienko National University; **Oleksndr Komrnytskyi,** Doctr of History, Professor
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University; **Oleksandr Fedkov,** Doctor of
History, Associate Professor Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University;
Antolyi Filinyuk, Doctor of History, Professor Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National
University; **Zoreslava Shevchuk,** Candidate of Philology
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University *(Technical Editor)*

Ivan Ohiienko and Contemporary Science and Education: Scholarly Papers. History and Philology / [editorial board: Liudmyla Marchuk (editor-in-chief), Oleh Rarytskyi (executive editor), et al.]. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University, 2023. Issue XX. 396 p.

The collection includes materials devoted to the generalization of historical, linguistic, literary and didactic aspects of modern scientific research; the system of formation of the spiritual potential of modern youth; promising innovative author's scientific technologies dedicated to the development of Ivan Ohienko's concepts.

The issue is addressed to scholars, educators, students and al! those interested in topical issues of Ukrainian humanities, spirituality and culture.

ISSN 2309-7086
DOI: 10.32626/2309-7086.2023-20

© Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko
National University, 2023

УДК [39(477):321.011]:821.161.2Огієнко+Квітка-Основ'яненко
DOI: 10.32626/2309-7086.2023-20.201-207

Інна Онікієнко

ORCID 0000-0003-4475-9986,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української та зарубіжної літератур,
Криворізький державний педагогічний університет

УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСТВА ЯК НАРОДУ ІЗ САМОСТІЙНОЮ КУЛЬТУРОЮ В ДОСЛІДЖЕННЯХ І. ОГІЄНКА ТА ПОВІСТЯХ Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА

У статті розглянуто культурологічну працю І. Огієнка «Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народа» з позицій представлення у ній ідеї утвердження українства як народу із самостійною культурою. Розглянуто просвітительські ідеї творчості Г. Квітки-Основ'яненка та їх трансформацію у громадській та науковій діяльності І. Огієнка.

Ключові слова: Іван Огієнко, Г. Квітка-Основ'яненко, українська культура, московські порядки, просвітительський дискурс, християнське моралізаторство.

Постановка проблеми. Дослідження І. Огієнка «Українська культура» пропонувалося студентам Кам'янець-Подільського державного українського університету як курс лекцій, в той час як сам лектор був першим ректором університету. Постать вченого відіграла важливу роль у науковому та культурному відродженні України. Він був натхненним популяризатором української культури й рідного слова. Діяльність у напрямку утвердження ідентичності українства була надто вагомою в перші два десятиліття XX століття, вимагала громадянської мужності, непоступливості й переконаності в незнищенності культури наших предків. Подальша інтерпретація культурологічних ідей вченого знаходить відображення в широких верствах українців, які через праці І. Огієнка отримують підґрунтя в обороні свого духовного суверенітету.

На початку XXI ст., у час широкомасштабного вторгнення Московії в Україну, ми розуміємо слушність застережень І. Огієнка, розуміємо його наполегливе обстоювання доктрини самобутності української культури, її самодостатності. Право на культурну ідентичність, право на державність український народ виборює сьогодні у важкій боротьбі з московитами своєю кров'ю. Історія української літератури свідчить, що не менш важливо було визначитися щодо питання української самобутності й державності також на початках попередніх століть – XIX та XX. Співставляючи просвітницьку діяльність І. Огієнка в перші десятиріччя XX ст. з місією українських просвітителів початку XIX ст., бачимо в цій діяльності багато спільного. Оцінка одного й того самого явища з позицій різних епох створює тло для розуміння не лише минулого в історії культури нашого народу, а й сучасного стану нашої культури.

Наукові студії І. Огієнка з історії української культури активно обговорювались вченими істориками, культурологами, літературознавцями, мовознавцями як у час їхньої появи у світ, так і в сучасному дискурсі.

Д-р історичних наук В. Ляхоцький у статті «Чи є у народу України національна культура? (Дискусія Івана Огієнка тривалістю 85 літ)» аналізує обговорення праці І. Огієнка серед громадських діячів та істориків впродовж всьо-

© Інна Онікієнко, 2023

го XX ст. Зокрема, учений акцентує на тому, що довкола праці І. Огієнка після її публікації 1918 р. розгорнулася справжня полеміка. Вчений подає історію появи книги. Він аналізує негативні рецензії Д. Щербаківського, М. Жученка, В. Науменка на працю І. Огієнка й полемізує з ними з позицій сьогодення. Вказані критики визнали, що найкраще вдалося І. Огієнку висвітлити взаємини між українством та Московщиною, тоді як цілі культурологічні періоди залишилися поза зором митрополита. На противагу цим критикам В. Ляхоцький переконує, що «унікальність І. Огієнка як ученого та ідеолога в тому і виявилася, що він зміг знайти «золоту середину» між прагненням особистого духовного та інтелектуального поступу та завданнями поширення набутків власної культурності на своє оточення» [5]. В означеній статті висвітлюється питання про те, чому «сучасники так одностайно звинувачували І. Огієнка в тенденційності, підтасовуванні фактів, необґрунтованості та емоційності викладу» [5]. Автор статті доходить висновку, що патріотизм і віра були ключовими Огієнковими позиціями, які так дратували критиків першого видання «Української культури».

Друге видання, яке побачило світ 1923 р., було зустрінуте більш прихильно. Рецензенти-історики Василь Біднов та Іван Кревецький представили читачам книгу І. Огієнка як «науково-популярну літературу по історично-культурному самопізнанню української нації», що «облегшує справу національного виховання нашої шкільної молоді». І лише третє видання, здійснене 1992 року, було остаточно визнане всією науковою спільнотою України.

О. Матковський у статті «Значення науково-дослідних студій І.І. Огієнка з історії української культури» розглядає наукову парадигму вченого в царині культурологічних студій та обґрунтовує значущість праці «Українська культура». Дослідник зазначає, що мислення І. Огієнка є масштабним і глобальним: «Він вважав, що українська культура відкрита за своєю суттю, вона поєднує пізнання історичного досвіду рідного народу з усвідомленням його належності до загальнолюдського культурологічного процесу» [6, с.189]. Автор статті виокремив галузі, в яких митрополит бачив значні досягнення нашого народу: у музикології, мовознавстві, літературознавстві, освіті, книгодрукарстві [6, с.191]. Наскрізною думкою, що об'єднує всі розділи книги І. Огієнка, за спостереженнями О. Матковського є та, «що наш народ виявляє себе окремим, своєрідним народом, народом з самостійною культурою» [6, с.192].

У наш час поновилася увага дослідників до діяльності українських просвітителів, зокрема до постаті Г. Квітки-Основ'яненка. Так, Р. Чопик у статті «Квітка-і-Основ'яненко» з'ясовує значення митця як зачинателя нової української прози, людини, яка не вміщалася в рамки образу простого «обивателя», а «пристрастилася» до рідної мови, до всього українського. Пристрасть, живе почуття, на переконання автора статті, виступають у творах митця ознакою справжності, попри всі спроби розуму приборкати почуття. Сам письменник певний час дослухався до закликів своїх сучасників писати веселе, доки не вступив у конфлікт із самим собою [8].

О. Гончар у статті «"Конотопська відьма": сучасне прочитання» аналізує суспільну атмосферу початку XIX ст., коли в літературі почала мужніти національна ідея, коли в університетах Харкова патріотично налаштована молодь обурюється засиллям русифікації й коли прозвучали Квітчині сміливі виступи проти наступу Московщини на українське суспільство. Дослідник аналізує записи у козацьких «Літописах Квіток», які вели предки письменника. Всі вони вказують на привласнення російськими воєводами українських населених

пунктів, на страждання українців від російських загарбників: «за цими короткими записами ховається велика трагедія України у зв'язку з російською окупацією» [1, с.35]. Такі твори, як «Супліка до пана іздателя», «Салдацький патрет», «Украинцы» виконували етноохоронну функцію, утверджували національну самосвідомість рідного народу. Повісті «Маруся» та «Конотопська відьма» дослідник розглядає з двох полюсів. Коли «Маруся» захоплювала читачів поетичністю образів, мови, звичаїв, то «Конотопська відьма» вражала сатирою на виродження козацької старшини, яка втратила козацьку честь і громадянську відповідальність, жила бездумно, підкоряючись чужій волі. Значення повісті О. Гончар бачить не тому, що вона заохочує читача розмірковувати над причинами історичного занепаду Української козацької держави.

Необхідними видаються дослідження, у яких би простежувався зв'язок ідей національного відродження України початку XIX ст., висловлених у творах українських письменників-просвітителів, з культурно-просвітницькими ідеями І. Огієнка.

Метою дослідження є визначення ключових позицій просвітительського дискурсу творів Г. Квітки-Основ'яненка та своєрідність їх трансформації в культурно-історичній парадигмі І. Огієнка.

Виклад основного матеріалу. На початку XX ст. українська культура виборсувалася з лабет русифікації, створений в Україні уряд намагався утвердити в усіх галузях суспільного життя українську мову, освіту, історію. Діяльність на посаді міністра освіти УНР впродовж десятиліття (1919-1929) поклала на І. Огієнка велику відповідальність. Він щиро прагнув закладати основи української держави, вирішуючи питання про заснування в Україні шкіл та університетів, де викладання буде відбуватися рідною мовою.

І. Огієнко наголошував, що українська культура творилася дуже довгий проміжок часу. Всі творчі сили української інтелігенції були залучені до цього процесу. Окрема важлива роль належить XIX століттю. Попри те, що з кінця XVIII ст. Україна вже була «добре роз'їжджена державною нівеліровкою та русифікацією» [7, с.111], її охопив рух національного відродження й вона стала на міцний народний ґрунт. У розділі «Українська культура XIX віку» учений визначає ключові ознаки відродження: перехід письменників на народну українську мову, уведення в художню канву творів народних персонажів, що виявило її демократичність. Особливо важливо, що через це «на літературу нашу одразу ж звернули увагу навіть в Європі» [7, с.112]. Неодноразово згадано у розділі постать Г. Квітки-Основ'яненка у зв'язку з перекладами його творів на німецьку та французьку мови. Високо поціновано старання українських священників, які задовольняли духовні потреби нашого народу, зробили гарні переклади святого письма на українську мову. Окремо приділено увагу розвиткові у XIX ст. української освіти, науки та журналістики.

Першими, хто прагнув показати світові, що український народ з давніх-давен мав свої звичаї й традиції, стали українські просвітителі. Родини, хрестини, побут, оригінальний народний костюм, розмаїття української кухні, основи християнського вірування, церковні хорові співи, – усе, що надає українському народові оригінальності і відрізняє від інших народів, – стало відображатися у творах П. Гулака-Артемовського, І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка та інших митців.

Те, як мужньо захищав права української мови Г. Квітка, підкреслює О. Гончар: «Він публічно виступив з патріотичними заявами про необхідність політичних прав для української мови, про потреби й можливості розвитку

української культури» («Не усе ж для москалів: може б, треба і для нас що-небудь…» [1, с.35]. Повість «Маруся» демонструє широкі можливості української літературної мови та самобутність національної культури. Сцени освідчення закоханих Марусі та Василя, їх страждання в розлуці, звернення одне до одного в хвилини зустрічей і розставання, – усе це високопоетична мова, справжнє мистецьке явище. У характері й почуттях цих молодих людей Квітка показав те краще, що є в його нації: «Буду, – каже, – тебе, моя зозуленько, як ока берегти. Ніяка скверная, бісовська думка і на серці не буде. Не бійсь мене; я знаю Бога небесного! Він покара за злеє діло, усе рівно, що за душогубство…І коли б вже й так прийшлось, щоб ти стала забувати і Бога, і стид людський, то я тебе обережу, як братик сестрицю…» [4, с.65].

Василь всіма силами прагне довести батькові своєї коханої, що він достойна пара дівчині: вивчив письмо й математику, знайшов у купців хороший заробіток. Не забув, як важливо для Наума Дрота, аби молоді повсякчас зверталися до Бога за порадою і зі щоденною молитвою. Тому став співати у церковному хорі, сподіваючись, що батько почує його спів і визнає богобоязливим, гідним своєї доньки. Загалом християнське моралізаторство як одна з ключових засад українського просвітительства дає ключ до розуміння ідейно-смислового навантаження повісті «Маруся». Змальована в повісті Україна вразила читача поетичністю звичаїв. Продовжуючи традиції І. Котляревського, Г. Квітка утверджував визнання українців як окремої нації.

Ідея утвердження українства як народу із самостійною культурою наснажувала й різнобічну діяльність І. Огієнка. У витвореній вченим культурно-історичній парадигмі пізнаємо складові просвітительської програми: опис мотивів народної пісні, думи, різновидів українського орнаменту, давніх ремесел, оздоблення одягу. Образ України за давні віки автор змальовував з переконанням, що «серед слов'янських мов наша мова найбагатша на лексику, найвиразніша на синтаксис» [7, с.22]. Також Огієнкові тексти мають спільне з Квітчиними текстами наголошення на важливості духовного виховання, церковних співів, глибокого релігійного почуття у духовних віруваннях нашого народу.

У бурлескно-реалістичній повісті «Конотопська відьма» Г. Квітка виступив проти введення московських порядків в Україні. У Конотопі були відомі випадки, коли конотопський сотник діставав сотенство від батька. Письменник засудив руйнування козацького демократичного принципу обрання на старшинські посади авторитетних, розумних, організованих та відповідальних козаків. Микита Забрьоха сотенство отримав у спадок від батька. Так Конотоп отримав ледачого, бездіяльного керманича. Твір заохочує замислитись, хто дає дозвіл на спадковість при отриманні посади? О. Гончар пояснює це питання історичними фактами: «Принцип передачі влади у спадок діяв у Польщі, у Росії. Російський уряд насаджував цей принцип і в Україні. Так, у 1753-1756 рр. царський уряд ліквідував вибори на Січі» [1, с.37]. Бачимо, як, використавши принцип езопової мови, Г. Квітка викриває московську політику, спрямовану на деморалізацію українського козацтва, що складало контингент захисників України.

О. Гончар, аналізуючи Квітчину повість, доводить, що її ідейно-смислове навантаження заохочує до розмірковування про причини історичного занепаду Української козацької держави. Зовнішні причини зрозумілі – московська окупація, перетворення її на колонію імперії. Але були й внутрішні-міжгрупові чвари, брак сильних, пасіонарних, благородних лідерів, перетворення козацької старшини на експлуататорську верхівку [1, с.36]. Справді, упродовж розгортання

подій повісті читач спостерігає, як хитрий та заздрісний писар Пістряк виробив план поступової дискредитації сотника перед простими козаками та начальством з метою посісти його місце. Чернігівського полковника сотник мав розгнівати тим, що, замість вирушати у похід за його наказом, він зайнявся топленням відьом. Утворивши дружній зв'язок із відьмою, представники конотопської влади Забрьоха, Пістряк та новопризначений сотник Халявський набувають демонічних ознак, порушують християнські заповіді, стають ворожими простому українському люду. Вони сходять зі стежки християнської віри, за що й несуть покарання: «Пану Забрьосі – щоб не здававсь на писаря, а робив сам, як він є начальник, та щоб робив по правді, щоб слухав, що приказано від начальства, а то йому начальство предписує у похід іти, може, боронити народ від неприятеля, а він узявсь заполіскувати жінок, бач, топити відьом, щоб вернули дощі на землю; буцімто відьми можуть проти небесної сили яку капость на світі зробити? Усе йде по божому повелінію» [4, с.197]. Внутрішніх винуватців розхитування основ Української козацької держави Г. Квітка персоніфікував, засобами сатири створив карикатури очільників української громади, дав їм неохайні прізвища.

Нічого не змінилося в підходах імперії до України як своєї колонії впродовж століття. Вже на початку XX ст. І. Огієнко, бувши ректором Кам'янець-Подільського державного українського університету, на сторінках свого дослідження «Українська культура» прямо порушує ту ж саму проблему скасування Московією українських демократичних принципів самоврядування. Проте це сталося не одразу, бо ще на початку XIX ст. демократичність була справжнім маркером української культури: «Українці в Москві за XVI-XVIII віки завше були сіячами ліберальних думок, завше були передовими людьми, за що доводилося їм не раз й перетерпіти, а то й покласти життя. Усе життя українське, увесь роспорядок дому, увесь державний лад наш, – усе це повсякчасно було демократичним» [7, с.125]. До прикладу наведено стан прислуги у нашого старого панства, що завжди почувалася вільною й рівною з усіма. А в Київській Академії 1737 р. «вкупі з сином гетьманським сиділо мужиче дитя» [7, с.125]. На посади вчителів Академії обирали вільними голосами. І це виборне начало скасували у 80-х роках XVIII ст. Щодо міст, то за старі часи українські міста мали повне самоврядування: «всі чиновники були виборними, вибірались з самих горожан і завше одповідали тій громаді, що їх поставила» [7, с.127].

Йдеться про можливість повернення України до своїх демократичних основ, тих, що міцно закладалися в «старі часи». «Старі часи» у праці «Українська культура» виступають символом ідеального часу, певного вододілу, який відділяє вільну Україну від України, закріпаченої Московщиною. І. Огієнко з гордістю за свою націю підносить письменників-демократів І. Котляревського, П. Гулака-Артемовського, Г. Квітку-Основ'яненка, Марка Вовчка, Т. Шевченка, які у XIX ст. мали сміливість, громадянську мужність стати проти кріпацтва. Завершує розділ про українську культуру XIX віку висновок вченого про утвердження українства серед слов'янських народів як рівноправного: «Культура наша давня, велика, оригінальна, самостійна, і серед слов'янських народів займає почесне місце, бере одне з перших місць... Народові з такою культурою повинно мати такі ж самі форми і свого державного життя» [7, с. 129].

Висновки. Отже, засади просвітительського дискурсу, що визначили ідейно-смислове навантаження зокрема творів Г. Квітки, – визнання прав українського народу на незалежне від імперії життя, високий рівень освіти, віра в Бога, природність поведінки та відповідність справі, якою займаєшся, – ці ідеї

трансформувались в культурно-історичну парадигму І. Огієнка, завершальною ланкою якої було відновлення української державності.

Важливим завданням вітчизняних дослідників є відновлення культурно-історичної тяглості ідеї державності України, пошуки її витоків та розвитку аж до сьогоднішнього судного дня над країною-агресоркою, яка століттями не визнавала права й можливостей України на власний політичний та культурний курс. Наукові розробки в цьому напрямку становлять перспективи даного дослідження.

Список використаних джерел і літератури:

1. Гончар О. «Конотопська відьма»: сучасне прочитання. *Слово і час.* 2008. №5. С. 34-40. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/131636
2. Жулинський М.Г. Людина невсипущої праці й обов'язку. *Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу*. Київ: Довіра, 1992. С. 5-10.
3. Іван Огієнко: український просвітитель. *Віртуальні виставки*. URL: https://www.biblioteka.uz.ua/vistavka/?presentation=229
4. Квітка-Основ'яненко Г. Повісті та оповідання. Драматичні твори. Київ: Наукова думка, 1982. 541с.
5. Ляхоцький В. Чи є у народу України національна культура? (Дискусія Івана Огієнка тривалістю 85 літ). URL: https://archive.ndiu.org.ua/fulltext.html?id=419.
6. Матковський О. Значення науково-дослідних студій І.І. Огієнка з історії української культури. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: науковий збірник: серія філологічна*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. Вип. XIV. С. 189-193.
7. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народа. Курс, читаний в Українськім Народнім Університеті. З малюнками і портретами українських діячів. Київ: Видавництво книгарні Є. Череповського. 1918. 272 с.
8. Чопик Р. Квітка-і-Основ'яненко. *Слово і час.* 2010. №4. С. 46-56. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/1419141.

References:

1. Honchar, O. (2008). «Konotops′ka vid′ma»: suchasne prochytannya. [«The Konotop Witch»: a modern reading]. *Slovo i chas*. [*Word and time*]. №5. S. 34-40. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/131636. [in Ukr.].
2. Zhulyns′kyy, M.H. (1992). Lyudyna nevsypushchoyi pratsi y obovyazku. [Man of tireless work and duty]. *Ukrayins′ka kul′tura. Korotka istoriya kul′turnoho zhyttya ukrayins′koho narodu. Ukrainian culture. A brief history of the cultural life of the Ukrainian people*]. Kyyiv: Dovira. S. 5-10. [in Ukr.].
3. Ivan Ohiyenko: ukrayins′kyy prosvitytel′. [Ivan Ohienko: Ukrainian educator]. *Virtual′ni vystavky*. [*Virtual exhibitions*]. URL: https://www.biblioteka.uz.ua/vistavka/?presentation=229. [in Ukr.].
4. Kvitka-Osnovyanenko, H. (1982). Povisti ta opovidannya. Dramatychni tvory. [Stories and short stories. Dramatic works]. Kyyiv: Naukova Dumka. 541 s. (in Ukr.).
5. Lyaxots′kyy, V. Chy ye u narodu Ukrayiny natsional′na kul′tura? (Dyskusiya Ivana Ohiyenka tryvalistyu 85 lit). [Do the people of Ukraine have a national culture? (Discussion by Ivan Ohienko lasting 85 years)]. URL: https://archive.ndiu.org.ua/fulltext.html?id=419. [in Ukr.].
6. Matkovs′kyy, O. (2017). Znachennya naukovo-doslidnykh studiy I.I. Ohiyenka z istoriyi ukrayins′koyi kul′tury. [The value of research studies of I.I. Ohienko in the history of Ukrainian culture]. *I. Ohiyenko i suchasna nauka ta osvita: naukovyy*

zbirnyk: seriya filolohichna. [*I. Ohienko and modern science and education: scientific collection: philological series*]. Kamyanets′-Podil′s′kyy: Kamyanets′-Podil′s′kyy natsional′nyy universytet imeni Ivana Ohiyenka. Vyp. XIV. S. 189-193. [in Ukr.].

7. Ohiyenko, I. (1918). Ukrayins′ka kul′tura. Korotka istoriya kul′turnoho zhyttya ukrayins′koho naroda. Kurs, chytanyy v Ukrayins′kim Narodnim Universyteti. Z malyunkamy i portretamy ukrayins′kykh diyachiv. [Ukrainian culture. A brief history of the cultural life of the Ukrainian people. The course taught at the Ukrainian National University. With drawings and portraits of Ukrainian figures]. Kyyiv: Vydavnytstvo knyharni YE. Cherepovs′koho. 272 s. [in Ukr.].
8. Chopyk R. (2010). Kvitka-i-Osnov'yanenko. [Kvitka-i-Osnov'yanenko]. *Slovo i chas*. [*Word and time*]. №4. S. 46-56. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/1419141. [in Ukr.].

Inna Onikienko

THE AFFIRMATION OF UKRAINIAN IDENTITY AS A NATION WITH AN INDEPENDENT CULTURE IN THE WORKS OF I. OHIIENKO AND THE NOVELS OF H. KVITKA-OSNOVIANENKO

This article examines the cultural work of I. Ohiienko, titled «Ukrainian culture: A brief history of the cultural life of the ukrainian people», from the perspective of its presentation of the idea of affirming Ukrainian identity as a nation with an independent culture. The study sheds light on the cultural activities of the scholar, portraying them as having predecessors in the form of Ukrainian enlighteners of the 19th century. Specifically, it explores the enlightening ideas of H. Kvitka-Osnovianenko and their transformation in the public and scientific activities of I. Ohiienko.

By comparing the enlightening activities of I. Ohiienko in the first decade of the 20th century with the mission of Ukrainian enlighteners from the early 19th century, we discern many commonalities in these activities. Evaluating the same phenomenon from the perspectives of different eras provides a background for understanding not only the past in the history of our people's culture but also the contemporary state of our culture.

The research concludes with key positions of the enlightening discourse in the works of H. Kvitka-Osnovianenko: recognition of the rights of the Ukrainian people to independent life apart from the empire; a high level of education among Ukrainians; faith in God; natural behaviour; and alignment with the cause one engages in. At the beginning of the 20th century, these ideas transformed into the cultural-historical paradigm of I. Ohiienko, which asserts that the Ukrainian people, possessing an ancient, original, and independent culture that places them among European nations, should have forms of statehood independent of the empire.

In the early 21st century, during the widespread intrusion of Moscow into Ukraine, we understand the validity of I. Ohiienko's warnings, comprehending his persistent defence of the doctrine of the uniqueness of Ukrainian culture and its self-sufficiency. A crucial task for domestic researchers is to restore the cultural-historical continuity of the idea of Ukrainian statehood, tracing its origins and development up to the present day against the backdrop of an aggressor country that, for centuries, has not recognized Ukraine's rights and possibilities for its own political and cultural course. Scientific developments in this direction represent the prospects of this research.

Key words: Ivan Ohiienko, H. Kvitka-Osnovianenko, Ukrainian culture, Moscow's rule, enlightening discourse, Christian moralizing.

Отримано: 15.10.2023 р.